

Grafisk: The Economist

EKONOMISK KORTSIKTIGHET:

konsekvenserna för arbetstagarna och hur vi slår tillbaka

Livsmedelsarbetarna och deras fackföreningar är under hård press från ständiga omstruktureringar som beror på kortsiktiga ekonomiska krav. Det har visat sig svårt för facket att mobilisera ett effektivt försvar mot de ständigt återkommande angreppen på jobben och arbetsvillkoren. Arbetstagarna organiserar sig, förhandlar och kämpar i en omvärld som förändrats i grunden. Och det har underminerat många av de antaganden som traditionellt styr avtalsförhandlingarna.

Efterkrigstiden präglades av långvarig högkonjunktur ända in på 1970-talet och företagen som var drivande i livsmedelsförädlingssektorn byggde sin dominerande ställning på långsamma, tålmodiga investeringar. Tillväxten finansierades genom att vinsten återinvesteras, eller genom att utfärda nya aktier. Företagen främjade en ökning i fysiska tillgångar och anställda. Och att det var en framgångsrik satsning för dem speglades i deras marknadsandel, kreditvärdering och aktiepris. Avkastningen var blygsam men pålitligt stabil – även i en konjunkturedgång behövde ju konsumenterna mat på bordet. Att äga aktier i storföretagen var ett långsiktigt projekt. Skulder på balansräkningen betraktades som ett tecken på ekonomisk svaghet. Livsmedelsindustrin ansågs ”tråkig”, liksom bankerna. De anställda stålsatte sig när konjunkturen gick ner, facket befäste och stärkte sina framgångar när konjunkturcykeln vände upp igen.

Grafisk: WSJ

Idag tävlar företagen om att ge högsta avkastningen på finansmarknaden och företagsstrategin dikteras av kortsiktiga rörelser i aktiepriset, inte tålmodiga investeringar. Förr signalerade nedskärningar en osäker framtid och det speglades i ett fallande aktiepris. Idag tillkännager företagen stora nedskärningar just för att locka investerare, utan minsta tanke på hur produktionen påverkas. Att minska tillgångarna genom nedläggning och försäljning är idag en normal väg till högre avkastning, inte investeringar i fabriker, utrustning och innovation. För storföretag har aktiemarknaden blivit en källa till utmönstring, där företag tävlar om att köpa tillbaka sina egna aktier för att höja vinsten per aktie och styra kassaflödet bort från produktiva investeringar. Drivkraften bakom storskaliga fusioner och företagssköp är finansieringslösningar, inte branschlogik. Företag som investerar i tillgångar och människor bestraffas på marknaden, vilket driver på en snabb utkontraktering av produktion och jobb, ja till och med av forskning och utveckling och marknadsföring. När forskning och innovation till stora delar utkontrakterats ger sig storföretagen ut på jakt efter uppstartföretag, som de köper upp i affärer som ofta finansieras genom interna hedgefonder.

Det är inte lätt för livsmedelsarbetare att förstå varför deras arbetsgivare lägger miljardbelopp på att finansiera aktieåterköp när företaget tappar marknadsandelar och försöker krama sista droppen ur åldrande utrustning. Eller varför en positiv årsredovisning följs av ett besked om tusentals permitteringar. De brottas med effekterna av likvidisering och en av de främsta orsakerna till detta fenomen: ekonomisk kortsiktighet.

Fusioner och förvärv ... är snabbaste och rakaste vägen till vinster, i motsats till "tålmodiga" investeringar i ett företags långsiktiga framtid.

Likvidiseringens huvudingredienser och drivkrafter kartlades av IUL i ett dokument 2006 som publicerades av ILO: **Likvidisering: nya vägar till vinst, nya utmaningar för facket.** Likvidisering dök upp på 1970-talet, utlöst av fallande vinster och framväxten av nya rörliga kapitalfonder som ofta parkerades på oreglerade konton i skatteparadis. Den har tagit fart rejält sedan dess, vilket lett till att de globala finansiella tillgångarna ökat enormt jämfört med produktionen av tillverkning och tjänster. Rätt lite av detta – runt 15 % – hamnar i produktiva, icke-finansiella investeringar. Resten återanvänds helt enkelt i den uppblåsta finanssektorn. En allt större del av vinsten går till finansmarknaden, försäkringar och fastigheter, vilket hela tiden höjer ribban för investerarnas förväntningar på avkastning. Finanssektorns relativa tillväxt i både storlek och vikt gör konjunkturcykeln ännu mer instabil, och nedgångarna blir kraftigare medan återhämtningen hämmas. Icke-finansiella företag (tjänster och tillverkning) hanterar allt oftare sina reelltillgångar som en avyttringsbar portfölj med rent finansiella tillgångar, som kan stivas om och säljas av i jakten efter kortsiktig avkastning. Fysiska tillgångar – fabriker, utrustning och anställda – betraktades tidigare som en styrka men ses idag som en belastning. Fusioner och förvärv – ofta finansierade med stora lån – är snabbaste och rakaste vägen till vinster, i motsats till ”tålmodiga” investeringar i ett företags långsiktiga framtid. Tillverkning blir mindre viktigt än jakten på intäktflöden genererade av immateriella rättigheter, räntor med ursprung i ägande av varumärken och patent.

Finanskapitalismen klipper banden mellan löner och produktivitet. Arbetstagare i många delar av världen har sett lönen stagnera i årtionden. Och i många länder är lönernas andel av BNP den lägsta sedan den stora depressionen. Lönerna stagnerar, den ökande användningen av tillfällig arbetskraft löser upp anställningsförhållandet som avtalsförhandlingarna vilade på – och arbetstagarna knyts allt hårdare till de globala finansflödena. Konsumtions-, bostads- och studielån gör arbetstagarna ännu mer sårbara, och förser samtidigt finanssektorn med nya inkomstkällor.

Detta är den likvidiserade globala kapitalismens värld, vars dynamik skiljer sig radikalt från efterkrigsåren när avtalsförhandlingar (åtminstone i de utvecklade länderna) fängade upp löneökningar med ursprung i högre produktivitet, vilket i sin tur finansierade välfärdsstaten. Men det är på arbetsplatsen som arbetstagaren direkt får känna effekterna av den ekonomiska kortsiktigheten. Nedan ska vi titta närmare på hur den ekonomiska kortsiktigheten påverkat tre ledande livsmedelsföretag.

3G Capital/Kraft Heinz och lånefinansierade utköpsaffärer

Lånefinansierade utköpsaffärer bygger på extrema finansieringslösningar för kortsiktig vinst och är ett koncentrerat uttryck för de krafter som släpps fria av likvidisering. I den klassiska lånefinansierade utköpsaffären används enorma lån för att köpa alla aktier i ett företag och avnotera det från börsen. De nya ägarna plundrar det sedan på pengar och avyttrar därefter investeringen genom att återinföra företaget så snabbt som möjligt på den öppna marknaden. Låneberoendet minimerar riskkapitalfondens egen ägarandel. Lejonparten av den ekonomiska risken tar fondens investerare. Fondens avkastning på det egna kapitalet blir stor om man lyckas återinföra företaget på den öppna marknaden till ett högre belopp än det kostade att avnotera det. Under perioden mellan utköpet av företaget och återinförandet av det på aktiemarknaden tar investeringsfonderna ut höga förvaltningsavgifter och betalar ut extrautdelningar till sig själva. Den verkliga notan för hela processen betalas emellertid av de anställda, eftersom lånen som använts för att finansiera affären och extrautdelningarna går rakt in på det uppköpta företagens balansräkning. I en lånefinansierad utköpsaffär betalar företaget hela priset för att det blir uppköpt, och måste aggressivt plundra kassaflödet för att klara av att betala räntan och andra kostnader.

2013 gjorde brasilianska riskkapitalfonden 3G Capital gemensam sak med Warren Buffetts Berkshire Hathaway och avnoterade Heinz från börsen i ett lånefinansierat utköp. Heinz hade år för år – rentav kvartal för kvartal – stadigt höjt aktieutdelningen sedan det ekonomiska sammanbrottet 2008. Samtidigt firades den ökade vinsten med nya uppsägningar och ännu mer utkontraktering. Uppköpsaffären ökade trycket på de anställda. De nya ägarna skar ner på kostnaderna för att finansiera låneräntan genom att permittera tusentals anställda och lägga ner fabriker innan företaget börsnoterades igen, i en fusion med Kraft 2015. För att finansiera fusionen och generera högre vinst och avkastning för aktieägarna så Kraft Heinz upp 3 000 anställda och la ner ytterligare fabriker.

På papperet var affären en framgång. Företagets rörelsemarginal – ett viktigt nyckeltal för lönsamhet – ökade från 14,39 % räkenskapsåret 2015 till 25,82 % räkenskapsåret 2017. Andra livsmedels- och konsumtionsvaruföretag noterade detta och skyndade sig att visa för investerarna att de kunde prestera liknande marginaler.

Men gränserna för modellen – låna, köpa, skära ner på kostnader och låna igen för att finansiera ett nytt förvärv och inleda ännu en plundringsomgång – har blivit uppenbara även för finansanalytiker som för inte så länge sedan lovprisade företagets fantastiska marginaler. Företagets jakt på kortsiktig ekonomisk vinst stryper den långsiktiga tillväxten. I början av 2019 skrev 3G/Kraft Heinz av 15,4 miljarder USD i goodwill – en bokföringsfiktio som blåste upp värdet av deras varumärken – som ett erkännande av att varumärkena inte levererat och att företaget har problem. Efter nedskrivningen och en motvillig sänkning av aktieutdelningen föll Kraft Heinz-aktien med 28 %. 3G-modellen har åtminstone tillfälligt förlorat sin ekonomiska charm.

Likvidiseringen av Nestlé

Nestlé – världens största livsmedelsföretag – gjorde sitt första aktieåterköp någonsin 2005-2006. 2009 la företaget 9,46 miljarder USD på att köpa sina egna aktier samtidigt som utdelningskvoten (utdelningen i förhållande till vinsten) höjdes till 51 %. Kassakirret för investerarna och högsta ledningen åtföljdes av en väldig omstrukturering som ett led i en i grunden ändrad företagsstrategi. Företagets interna finansflöden (i synnerhet royaltyavgifter till det separata bolag som äger Nestlés varumärken och Nestlés interna valutahedgefond) prioriterades högre än intäkter. GLOBE-programmet introducerades för att skära i kostnaderna, öka utkontrakteringen och användningen av tillfällig arbetskraft.

För att ytterligare höja avkastningen genom att avveckla tillgångar och generera lågbeskattade royaltyinkomster skapade Nestlé 2016 ett samföretag med riskkapitalfonden PAI Partners, glassproducenten Froneri. Istället för att investera i innovation på en mättad marknad drog Froneri igång ett sparpaket med inriktning på fabriks-, sälj- och kontorsanställda i hela Europa.

Men investerarna är ändå inte nöjda. Amerikanska hedgefondinvesteraren Third Point försöker tvinga Nestlé att sälja av och omorganisera fler divisioner och återköpa fler aktier för att höja avkastningen.

Mondelēz, skulder och aktieåterköp

Uppdelningen mellan Kraft och Mondelēz 2012 marknadsfördes som ett sätt att ge aktieutdelning på Kraft och tillväxt på Mondelēz. Kraft lovade att fördubbla aktieutdelningen. Och Mondelēz som tog på sig skulden från Krafts uppköpsfrossa skulle bli en ”global snacksjätte”. För att betala av skulderna skar Mondelēz aggressivt ner på kostnader men tog även på sig nya lån för att finansiera aktieåterköp och utdelningar. Fokuset på återköp och utdelning styrde kassaflödet bort från investeringar i anställda, anläggningskostnader och innovation. Från 2015 till 2017 föll anläggningskostnaderna (investeringar i fabriker, fastigheter och utrustning) från 5,11 % av nettoomsättningen till 3,92 %, samtidigt som aktieutdelningen ständigt höjdes. På grund av ekonomisk kortsiktighet

mellan 2015 och 2017 arbetar nu 16 000 arbetstagare inte längre på Mondelēz. .

Mot bakgrund av en alltmer utbredd skepsis mot företagets snäva sparstrategi och svaga tillväxt blev Dirk Van de Put vd för Mondelēz i november 2017. Han presenterade en ny företagsstrategi där omsättning prioriterades högre än sparpaket. Hur jobbslakten på Mondelēz påverkas är ännu oklart. Nedskärningarna fortsätter, om än i långsammare tempo. Vägen till global tillväxt försvaras av skulderna och en tradition av sparpaket och utkontraktering på bekostnad av investeringsbehov.

Vi slår tillbaka

Samtidigt som det står klart att den ekonomiska kortsiktigheten har svåra konsekvenser för livsmedelsarbetarna och deras fackföreningar kämpar arbetstagarna med att hitta en adekvat motreaktion. Likvidiseringen har underminerat sambandet mellan vinster, produktivitet och löner – ett samband som det tog facket över ett sekel att etablera – men solidariteten är fortfarande ett kraftfullt verktyg.

Facken kan samordna sina handlingar och agera för att höja priset för den ekonomiska kortsiktigheten och begränsa dess skadeverkningar. Genom att mobilisera för att ifrågasätta fabriksnedläggningar och uppsägningar och höja kostnaderna för företaget kan de minska pressen och skapa ett andrum där motståndet kan organiseras och skadan mildras.

2018 organiserade tyska livsmedelsarbetarförbundet NGG med stöd från IUL solidaritetsaktioner och motståndskampanjer mot Nestlés omstruktureringsplaner, vilket ledde till ett heltäckande omstruktureringsavtal. Med hjälp av internationell solidaritet satte strejker som organiserats av FNV i Nederländerna 2018 stopp för riskkapitalägda Jacobs Douwe Egberts’ (JDE) försök att införa ett diskriminerande tudelat lönesystem.

Drivkraften bakom storskaliga fusioner och företagsköp är finansieringslösningar, inte branschlogik.

Som vi skrev 2007 i **Arbetstagarens guide till riskkapital** så kan facket motverka konsekvenserna av kortsiktigt ekonomiskt tänkande genom att mobilisera för att ”stärka företags- och sektorsövergripande avtal för att minska skillnaderna mellan kollektivavtal och förbättra förhandlingspositionen”. I avtalsförhandlingarna kan facket dessutom ”ifrågasätta de ekonomiska arrangemang som förestavar de [kortsiktiga] ledningsstrategierna och förhandla om deras effekter för jobben och arbetsvillkoren”.

Internationell organisering för att säkra respekten för grundläggande fackliga rättigheter kvarstår som en av motståndets hörnstenar. IUL:s avtal med transnationella matjättar om fackliga rättigheter och erkännande har varit ett oundgängligt verktyg för att garantera våra medlemmars rätt att mobilisera, förhandla och organisera sig. I likhet med senare avtal med Unilever och Danone om begränsningar av och stopp för tillfällig anställning har de här avtalen hjälpt oss att stå emot trycket från en finansdriven ökad användning av tillfällig arbetskraft och gjort det möjligt att förvandla osäkra jobb till fasta jobb, vilket lett till facklig medlemstillväxt och förbättrat vår förhandlingsposition. IUL:s avdelning för livsmedelsförädling kan bygga vidare på den grunden – och på de befintliga fackliga solidaritetsnätverken inom många transnationella livsmedelsjättar.

www.iuf.org

Nu när 3G-modellen blivit lite skamfilad och riskkapitalutköp har orsakat en ny våg av konkurser kan facket bygga taktiska allianser med investeringsrådgivare och pensionsfondsförvaltare, för att på så vis avgifta investerare från beroendet av omedelbar ekonomisk tillfredsställelse. Ivern att uppfylla så kallade ESG-kriterier för miljö, samhällsansvar och bolagsstyrning kan omvandlas till en kampanj för att göra långsiktiga investeringar till ett viktigt nyckeltal för hållbarhet. Det finns goda skäl att bredda våra allianser med frivilligorganisationer som delar våra intressen.

Politisk mobilisering

Marknader är politiska konstruktioner, inte ett naturtillstånd som förespråkas av läroböcker i ekonomi. Det vet företagen och deras lobbyister och har medvetet organiserat sig för att skapa regelverk och skatteklimate som gynnar kortsiktiga finansiella vinster på bekostnad av långsiktiga investeringar och försvaret av rättigheter och försörjningsmöjligheter. Tills nyligen var aktieåterköp olagligt i de flesta länder. Det krävdes konkreta ändringar i lagar och förordningar för att skapa ett rätts- och skattesystem som subventionerar skulder men inte eget kapital och banar väg för framväxten av gigantiska utköpsfonder. De kreditswappar och andra finansieringsinstrument som sänkte den globala ekonomin 2007-2008 är nya påfund som möjliggjorts av politiska beslut.

Företagen insåg att en annan värld var möjlig och organiserade sig för att bygga den. De konkreta ändringar i lagar och regelverk som de kämpat för att genomdriva kan upphävas genom politisk handling. Facket måste mobilisera politiskt för att bygga upp regelverk som främjar produktiva investeringar baserade på:

- arbetstagarnas långsiktiga intressen
- att skapa arbetstillfällen med utgångspunkt i anständigt arbete
- omfattande skydd av fackliga rättigheter.

Politisk handling – och facklig organisering nationellt och internationellt – är ett grundläggande inslag i kampen för att stoppa den ekonomiska kortsiktigheten. Och facket spelar en viktig roll i att skapa de politiska samarbetena bakom denna kamp.

IUL:s **Likvidisering: nya vägar till vinst, nya utmaningar för facket** är publicerad av ILO och beskriver den ekonomiska kortsiktighetens drivkrafter och dess konsekvenser för livsmedelsarbetarna och andra IUL-sektorer. **Arbetstagarens guide till riskkapital** förklarar mekanismerna bakom kortsiktighetens mest extrema uttryck – den lånefinansierade utköpsaffären – och ger många exempel på hur IUL:s medlemmar drabbats. Mer information – till exempel om utköpsaffärernas konsekvenser för aktiebolag och framväxten av hybridformer av lånefinansierade utköp – finns på IUL:s webbsida **Private Equity Buyout Watch** (Webbsidan är på engelska, de övriga skrifterna finns på alla IUL-språk, inklusive svenska). IUL-broschyren **Handelsavtalen som hotar demokratin** visar hur internationella avtal under förespeglning av att vara handelsavtal gynnar och breddar investeringsregimer som utformats för att främja ekonomisk kortsiktighet.